

Ганна Даценко, к. е. н., докторант
Хмельницький національний університет, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Hanna Datsenko, PhD in Economics, ScD candidate
Khmelnitskyi National University, Ukraine

IMPROVEMENT OF THE FINANCIAL SECURITY OF AN ENTERPRISE BASED ON FORMATION OF INTERNAL FINANCIAL CONTROL MODEL

The article explores the issues of improving the financial security of state-owned industrial enterprises based on the development of an adequate model of internal financial control. Foreign concepts of improving the quality of internal financial control in the aspect of improving the financial security of enterprises are investigated. The paper analyzes possibility of adapting the best foreign experience of improving the financial security of the enterprise in the formation of the domestic model of internal financial control with the use of its components: the internal environment of control activities; formation of the goals of the enterprise; description of enterprise processes; risk identification and assessment; ways to respond to and manage risks; control measures; formation of reliable sources of information; monitoring of the internal control system and monitoring the results of control measures implementation.

Keywords: financial security, implementation, internal financial control, enterprise, model, concept, risk.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку вітчизняних промислових підприємств важливою умовою отримання високих результатів від проведення внутрішнього фінансового контролю, що сприятиме підвищенню їх фінансової безпеки, є побудова адекватної моделі, яка б забезпечувала відсутність виявлених правопорушень на підприємствах органами зовнішнього контролю. Внутрішні нормативні акти, які регулюють діяльність підприємств, мають ґрунтуватись на певних загальноприйнятих нормативах і стандартах.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем підвищення фінансової безпеки підприємств присвячено праці таких вчених як: О. В. Ареф'єва, М. Д. Білик¹, І. І. Біломістна², О. М. Костенко³, Т. Б. Кузенко⁴, В. Є. Хоречко⁵ та інші. Незважаючи на значний доробок вчених, існує цілий ряд невирішених проблем, зокрема, у сфері підвищення фінансової безпеки підприємств на основі розробки адекватної моделі внутрішнього фінансового контролю, що є причиною гальмування процесів прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств.

¹ Білик, М. Д. (2008). Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці. *Формування ринкових відносин в Україні*, 4 (83), 129-133.

² Біломістна, І. І., Хоречко, В. Є. (2012). Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*, 6 (32), 305-307.

³ Костенко, О. М. (2008). Внутрішньогосподарський контроль в системі управління прибутковістю підприємств. *Економіка АПК*, 12, 117-120.

⁴ Ареф'єва, О. В., Кузенко, Т. Б. (2009). Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*, 1, 98-103.

⁵ Біломістна, І. І., Хоречко, В. Є. (2012). Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*, 6 (32), 305-307.

Цілі статті. Метою статті є оцінка можливості адаптації передового закордонного досвіду при формуванні вітчизняної моделі внутрішнього фінансового контролю на державних промислових підприємствах як основи підвищення їх фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняному законодавстві передумовою підвищення фінансової безпеки як на макро-, так і на мікрорівнях, є реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю за рахунок прийняття низки законодавчих та нормативних актів^{1,2,3}. Приведення в дію затверджених документів мало би забезпечити стійкість та стабільність фінансової безпеки держави, а отже, і державних підприємств.

Проте як свідчать українські реалії, прийняття цих документів не в повній мірі виправдовує запровадження нових векторів підвищення фінансової безпеки на основі забезпечення ефективності внутрішнього фінансового контролю для державних підприємств. Однак, серед важливих напрямів, що є, в свою чергу, базисом для підвищення фінансової безпеки на державних підприємствах, можна виділити запровадження внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту через їх гармонізацію, що передбачає відповідальність керівника за здійснення контрольних дій.

На відміну від вітчизняного фінансового середовища, де відповідальність розуміється суто як покарання за допущені помилки чи прорахунки, у європейських країнах під зазначеним поняттям розуміють досягнення суб'єктом господарювання доцільного використання ресурсів, забезпечення стійкості та стабільності його функціонування у відповідності до поставлених цілей тощо. За таких умов на відповідальність керівника покладені обов'язки із планування, організації, проведення та моніторингу процесів внутрішнього фінансового контролю як базису для підвищення фінансової безпеки підприємства.

За нашими переконаннями, вивчення європейських моделей внутрішнього фінансового контролю дозволить запропонувати модель підвищення фінансової безпеки на основі організації внутрішнього фінансового контролю, адаптовану на державних промислових підприємствах.

Стандартизація вимог до підвищення фінансової безпеки на основі розробки адекватної моделі внутрішнього фінансового контролю сучасних підприємств бере початок з 1985 року в США, коли за участі та на засоби п'яти професійних саморегульованих організацій – AICPA (American Institute of Certified Public Accountants), Американська Асоціація по обліку і звітності (American Accounting Association), FEI (Financial Executives Institute), Інституту внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors, ІА) та Інституту фахівців управлінського обліку (Institute of Management Accountants) – було утворено національну комісію по боротьбі з недостовірною фінансовою звітністю, відому на ім'я першого свого голови, Джеймса С. Тредуея, як Комісія Тредуея. Випущений ними в 1987 році звіт, крім інших рекомендацій, містив заклик до перерахованих організацій – спонсорам Комісії Тредуея об'єднати зусилля з досягнення домовленості про узагальнення всіх основних понять внутрішнього контролю. Грунтуючись на цій пропозиції, робоча група під заступництвом Комітету спонсорських організацій Комісії Тредуея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO) провела аналіз існуючої на той момент літератури з внутрішнього контролю. Результат цієї роботи був представлений громадськості в 1992 році під назвою «Інтегрована концепція внутрішнього контролю» (Internal Control – Integrated Framework), що мав на меті допомогти підприємствам та організаціям в проведенні оцінки і вдосконаленні їх систем внутрішнього контролю.

Стисло цей документ прийнято називати по найменуванню комітету-організатора, концепцією COSO, моделлю COSO, або просто COSO. Тисячі підприємств та організацій високорозвинутих

¹ Розпорядження про внесення змін до Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та затвердження плану заходів щодо її реалізації на період до 2017 року, 2008 (Кабінет Міністрів України). *Офіційний вісник України*, 82, 2767.

² Наказ про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту, 2011 (Міністерство фінансів України). *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>> (2019, липень, 24).

³ Проект Закону про державний внутрішній фінансовий контроль, 2008 (Державна аудиторська служба України). *Офіційний сайт Державної аудиторської служби України* <<http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/51285>> (2019, липень, 25).

країн світу використовують у своїй діяльності цю концепцію з метою формування облікової політики, правил та процедур щодо покращання якості внутрішнього фінансового контролю в аспекті підвищення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У відповідності до концепції COSO внутрішній фінансовий контроль прийнято розглядати як трьохосову систему, що містить взаємозв'язок компонентів внутрішнього фінансового контролю, цілей, які підприємство прагне досягнути при підвищенні фінансової безпеки на основі проведення внутрішнього фінансового контролю та рівнів, що слугують базисом для реалізації зазначеного процесу¹.

У документі COSO викладено сутність внутрішнього фінансового контролю із детальним розглядом його компонентів та приведенням критеріїв оцінки контрольних систем. Крім того, COSO пропонує підприємствам використовувати методики для складання звітів по системах внутрішнього фінансового контролю, а також забезпечує керівників, аудиторів та інших суб'єктів внутрішнього фінансового контролю матеріалами для ефективного здійснення контрольної діяльності. Серед головних завдань COSO доцільно виокремити наступні: введення загальноприйнятого підходу до трактування внутрішнього фінансового контролю, який був би прийнятним для всіх учасників контрольної діяльності; прийняття єдиних стандартів, за яких підприємства можуть здійснити оцінку і визначення шляхів вдосконалення систем внутрішнього фінансового контролю.

Разом із тим, концепція COSO не є єдиною в системі підвищення фінансової безпеки підприємства на основі проведення внутрішнього фінансового контролю. Документи SAC, CoCo, COSO-ERM, SASs 55/78/94, Turnbull guidance, ISA 315, COBIT містять багато загальних концепцій внутрішнього фінансового контролю та побудовані на концепціях, що були розроблені ще раніше^{2,3}.

Документи відрізняються адресністю (цільовою групою), переслідуваною метою та рівнем деталізації наданого керівництва.

Аналізуючи приведені вище особливості, варто зазначити, що усі вони без винятку можуть бути адаптовані до вітчизняного середовища фінансового контролю. Разом із тим, концепцію внутрішнього фінансового контролю COSO –ERM можна віднести до однієї із найбільш ефективних моделей підвищення фінансової безпеки підприємства, оскільки в ній містяться базові компоненти сучасного бачення систем фінансового контролю. Підприємствам високорозвинутих країн світу, що у своїй господарській діяльності при розробці власних моделей внутрішнього фінансового контролю використовували компоненти COSO-ERM, вдалось зміцнити свою фінансову систему, тим самим досягнувши стійкості та стабільності фінансової безпеки на підприємстві^{4,5,6}. Враховуючи те, що концептуальними основами зазначеної моделі є управління ризиками, актуальність адаптації COSO-ERM на державних промислових підприємств не викликає сумнівів, оскільки наші дослідження спрямовані на пошук такої моделі внутрішнього фінансового контролю, яка б змогла себе успішно зарекомендувати при підвищенні фінансової безпеки підприємств. Разом із тим, застосування розглянутих концепцій, а також їх адаптація у поєднанні із імплементацією окремих міжнародних законодавчих актів в сфері внутрішнього фінансового контролю у вітчизняному правовому полі, дало б змогу зміцнити загальну фінансову систему на макро-, мезо- та мікрорівнях, тим самим підвищивши фінансову безпеку як України, так і окремих промислових підприємств⁷.

¹ DeLoach, J., Thomson, J. (2014). Improving Organizational Performance and Governance How the COSO Frameworks Can Help. *The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)* <<http://www.coso.org/documents/2014-2-10-COSO%20Thought%20Paper.pdf>> (2019, липень, 24).

² The official website of the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Committee (COSO) (2019). *Internal Control – Integrated Framework, Executive Summary*. <www.coso.org> (2019, липень, 24)

³ Canadian Institute of Chartered Accountants (1995). *Guidance on Control*. Toronto, Ontario, Canada: Canadian Institute of Chartered Accountants.

⁴ Костенко, О. М. (2008). Внутрішньогосподарський контроль в системі управління прибутковістю підприємств. *Економіка АПК*, 12, 117-120.

⁵ Білик, М. Д. (2008). Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці. *Формування ринкових відносин в Україні*, 4 (83), 129-133.

⁶ Біломістна І. І., Хоречко В. Є. (2012). Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*, 6 (32), 305-307.

⁷ Ареф'єва, О. В., Кузенко, Т. Б. (2009). Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*, 1, 98-103.

Крім того, при розробці моделі підвищення фінансової безпеки на основі проведення внутрішнього фінансового контролю державних підприємств, варто виокремити рівні фінансового контролю, на яких реалізовуватимуться контрольні заходи: підприємство, підрозділ та його структурна одиниця.

Адаптувавши окремі елементи децентралізованої європейської моделі COSO–ERM до формування моделі підвищення фінансової безпеки підприємства на основі проведення внутрішнього фінансового контролю, визначимо такі її компоненти: внутрішнє середовище здійснення контрольної діяльності; формування цілей підприємства; опис процесів підприємства; ідентифікація та оцінювання ризиків; способи реагування на ризики й управління ними; контрольні заходи; формування надійних та достовірних джерел інформації; проведення моніторингу системи внутрішнього контролю та відслідковування результатів реалізації контрольних заходів. Більш детально зазначені компоненти моделі внутрішнього фінансового контролю упідвищенні фінансової безпеки державних підприємств будуть розглянуті нижче.

Отже, відповідно до отриманих результатів представлено модель внутрішнього фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки державних підприємств, адаптованої до моделі COSO – ERM (рис. 1.).

Запропонована модель підвищення фінансової безпеки державних підприємств на основі формування ефективного внутрішнього фінансового контролю дозволяє досягати наступних результатів:

- визначення стратегії і планування майбутніх господарських операцій;
- забезпечення контрольних заходів за здійсненням поточних господарських операцій;
- законне, ефективне та доцільне використання ресурсів підприємства;
- ефективне управління ризиками;
- оцінка ефективності фінансових операцій, що здійснюються;
- забезпечення прозорості та об'єктивності контрольних дій;
- забезпечення стійкості та стабільності фінансової системи підприємства, що сприяє підвищенню його фінансової безпеки.

Таким чином, дослідження можливостей адаптації елементів моделі підвищення фінансової безпеки державних підприємств на основі проведення внутрішнього фінансового контролю дозволяє стверджувати, що ефективність її застосування визначається специфікою діяльності підприємства, його масштабами, а також заходами державного управління та ступенем розвитку державних фінансів.

Висновки. Узагальнення отриманих результатів дає підстави стверджувати, що побудова моделі підвищення фінансової безпеки підприємства на основі проведення внутрішнього фінансового контролю забезпечить своєчасне оцінювання ризиків та результативність контрольних заходів, застосованих для послаблення їх дії. У зв'язку із цим, виявлення відхилень або порушень може бути «тривожним сигналом», який свідчить про відсутність або неправильну роботу органів контролю, що вимагає розширеного аналізу причин виникнення такої несприятливої ситуації. Через те, при застосуванні контрольних заходів досить важливим є адекватне використання облікових даних при плануванні проведення контрольної діяльності на підприємстві, а також вміння інтерпретувати отриману інформацію залежно від її характеру і змісту управлінських рішень, які приймаються на її основі.

Отже, за нашими переконаннями, застосування компонентів моделі внутрішнього фінансового контролю на основі COSO–ERM має перспективи для її практичного застосування та подальшого розвитку як базису для підвищення фінансової безпеки державних підприємств.

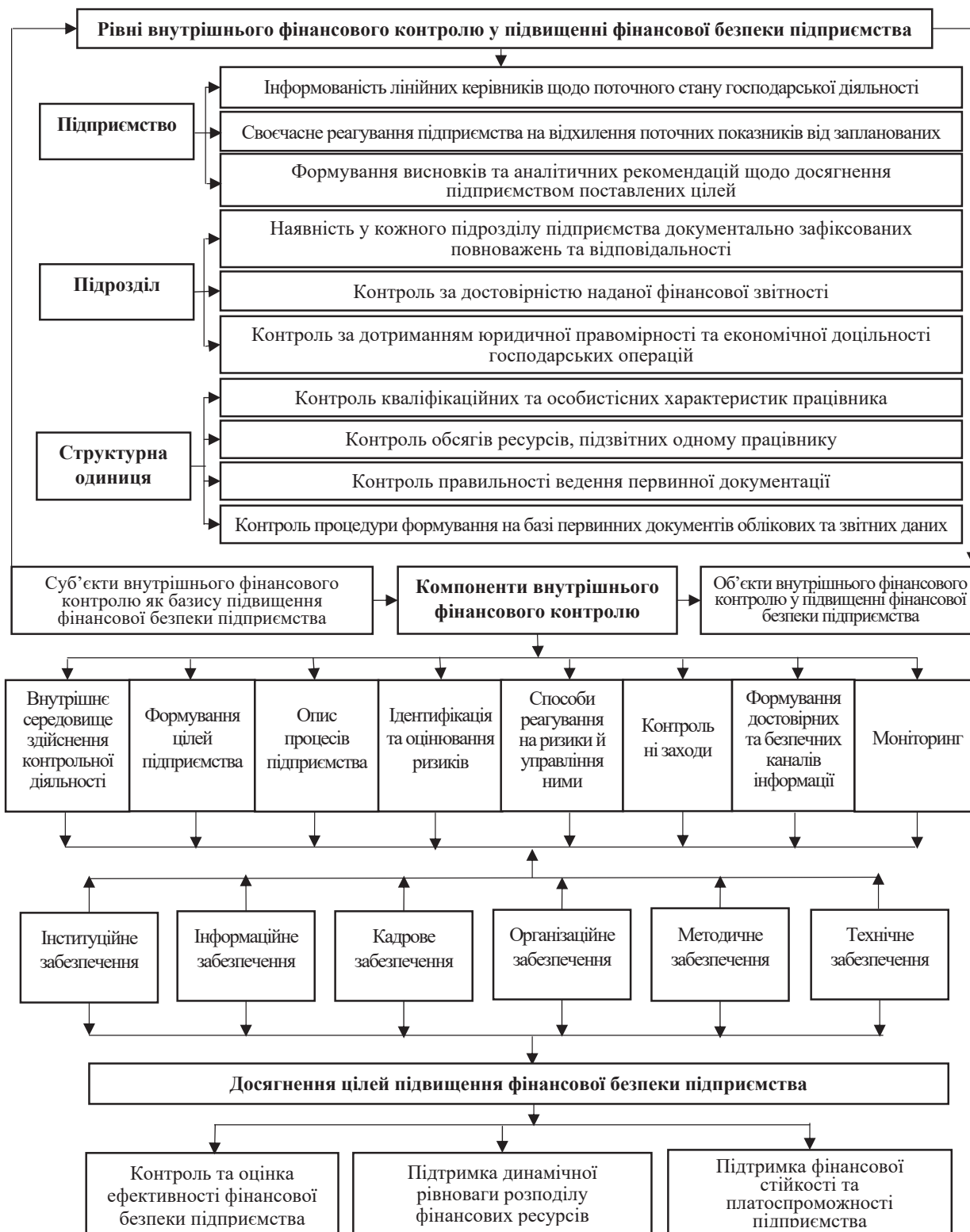

Рис. 1. Модель підвищення фінансової безпеки державних підприємств на основі забезпечення внутрішнього фінансового контролю

* Власна розробка автора

References:

1. *Rozporiadzhennia pro vnesennia zmin do Kontseptsii rozvytku derzhavnoho vnutrishnoho finansovoho kontroliu ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii na period do 2017 roku, 2008* (Kabinet Ministriv Ukrainy). [Order on Amendments to the Concept of Development of State Internal Financial Control and Approval of the Plan of Measures for its Implementation for the Period up to 2017, No. 1347. 2008 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, [Official Bulletin of Ukraine], 82, 2767. [in Ukrainian].
2. *Nakaz pro zatverdzhennia Standartiv vnutrishnoho audytu 2011 (Ministerstvo finansiv Ukrainy)*. [Order on Approval of Internal Audit Standards 2011 (Ministry of Finance of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Ministerstva finansiv Ukrainy*. [The official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (2019, July, 24). [in Ukrainian].
3. *Proekt Zakonu pro derzhavnyi vnutrishnii finansovyi kontrol 2008*. [Draft Law on State Internal Financial Control.]. *Ofitsiynyi sait Derzhavnoi audytorskoï sluzhby Ukrainy*. [Official site of the State Audit Service of Ukraine]. <<http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/51285>> (2019, July, 25). [in Ukrainian].
4. DeLoach, J., Thomson, J. (2014). Improving Organizational Performance and Governance How the COSO Frameworks Can Help. *The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)* <<http://www.coso.org/documents/2014-2-10-COSO%20Thought%20Paper.pdf>> (2019, July, 24). [in English].
5. Internal Control – Integrated Framework, Executive Summary (2019). *The official website of the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Committee (COSO)*. <www.coso.org> (2019, July, 24). [in English].
6. Canadian Institute of Chartered Accountants (1995). *Guidance on Control*. Toronto, Ontario, Canada: Canadian Institute of Chartered Accountants. [in English].
7. Kostenko, O. M. (2008). Vnutrishnohospodarskyi kontrol v systemi upravlinnia prybutkovistiu pidpryemstv [Internal control in the system of enterprise profitability management.]. *Ekonomika APK [Economy of ACC]*, 12, 117-120. [in Ukrainian].
8. Bilyk, M. D. (2008). Rol stabilnoi diyalnosti pidpryemstv u yih finansovij bezpeki [The Role of Stability of Enterprises in Their Financial Security]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]*, 4 (83), 129-133. [in Ukrainian].
9. Bilomistna, I. I., Horechko, V. Ye. (2012). Mehanizm zabezpechennya finansovoyi bezpeky promyslovyh pidpryemstv [The mechanism of financial security of industrial enterprises]. *Innovacijna ekonomika. Vseukrayinskyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal [Innovative economy. All-Ukrainian Scientific and Production Magazine]*, 6 (32), 305-307. [in Ukrainian].
10. Arefyeva, O. V., Kuzenko, T. B. (2009). Ekonomichni osnovy formuvannya finansovoyi skladovoyi ekonomichnoyi bezpeky [Economic fundamentals of the formation of the financial component of economic security]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of economy]*, 1, 98-103. [in Ukrainian].